

Μνήμων

Τόμ. 35, Αρ. 35 (2016)

Μνήμων

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΜΝΗΜΩΝ

ΜΕΛΕΤΕΣ

ΚΑΛΙΟΠΗ ΠΑΓΑΗ, Φλωρεντία: από τις ολιγαρχικές οικογένειες στους «Τραπεζίτες του Θεσφών» ● ΑΓΓΑΛΙΑ ΚΑΣΔΑΓΑΗ, Λόγος περί νοταριακών και μια ανάγνωση διαθηκών του 16ου αιώνα από την Κρήτη ● ΑΝΤ. ΧΑΤΖΗΚΥΡΙΑΚΟΥ, Νησιωτικότητα και τοπική εξουσία στην οθωμανική Κύπρο ● Χρ. ΛΟΥΚΟΣ, Νέα στοιχεία για την ελληνική τυπογραφία της περιόδου 1828-1832 ● ΕΙΣΕΣΑΒΕΤ ΤΣΑΚΑΝΙΚΑ, Η ανάληψη της εθνικής ταυτότητας στον Τύπο και τη λογοτεχνία της οθωμανικής περιόδου ● Δ. ΜΑΛΕΣΗΣ, Ο «εθνικός λόγος» τη δεκαετία του 1870 στην εφημερίδα *Είβοια* του Γ. Φιλάρτου ● Μ. ΜΑΘΙΟΥΔΑΚΗ, Χειρόγραφα του Ι. Ουάμπου στο Αναγνωστήριο της Αγιάσου ● ΧΡΥΣΑ ΜΑΡΙΝΟΥ, Τα έργα *The Tunnel* και *Deadlock* της Ντ. Μ. Ρίτσαρντσον ως άλλο αργείο ● ΕΥΓΕΝΙΑ ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΥ, Πολιτικές και κοινωνικές διαστάσεις του γλωσσικού ζητήματος στην Κωνσταντινούπολη ● ΛΗΔΑ ΠΑΠΑΣΤΕΦΑΝΑΚΗ, Οι μηχανικοί στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου ● ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΚΟΝΔΥΛΗΣ, Μεταπολεμική αστική ανάπτυξη και ονομασθεσία οδών και πλατειών ● ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΝΤΑΝΙΚΑ, Η ανάγκη για διεργασία στον μουσουλμανικό πληθυσμό της Λαρίσας (1882-1898)

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ, *Αναγνώσιμος του Έλληνα, Ελληνική Νομαρχία*

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ

ΘΩΔΩΡΟΣ ΘΩΔΩΡΟΥ, *Οι χαμένες επιστολές του Κωνσταντίνου Σταμάτη προς τον Παναγιώτη Κοδρικά (1788-1794)*

ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

ΕΦΗ ΑΒΔΕΛΑ, «Μνημονικοί νόμοι» και ιστορικοί. Η ευρωπαϊκή εμπειρία ● ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΠΟΥΡΝΑΖΟΣ, Η ιστορία, ο ιστορικός και ο δικαστής

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΕΙΣ

Χρ. Λούκος, Τ. Ε. Σιλαβενίτης, Κ. Λάππας, Ε. Γαλούρη, Γ. Κόκοινας, Σπ. Δημανόπουλος, Χρ. Αγγριαντώνη, Μ. Φέστας, Δ. Κουσουρής, Α. Μ. Σιγάνη, Μ. Χρ. Χατζηγιάννου, Χρ. Χατζηιωσήφ

35

ΑΘΗΝΑ 2016

Κώστας Γαβρόγλου, Βαγγέλης Καραμανωλάκης, Χάιδω Μπάρκουλα, Το Πανεπιστήμιο Αθηνών και η ιστορία του (1837-1937), Ιστορικό Αρχείο Πανεπιστημίου Αθηνών, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2014

Κώστας Λάππας

doi: [10.12681/mnimon.20299](https://doi.org/10.12681/mnimon.20299)

Copyright © 2019, Μνήμων

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Λάππας Κ. (2019). Κώστας Γαβρόγλου, Βαγγέλης Καραμανωλάκης, Χάιδω Μπάρκουλα, Το Πανεπιστήμιο Αθηνών και η ιστορία του (1837-1937), Ιστορικό Αρχείο Πανεπιστημίου Αθηνών, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2014. *Μνήμων*, 35(35), 383–387. <https://doi.org/10.12681/mnimon.20299>

Κώστας Γαβρόγλου, Βαγγέλης Καραμανωλάκης, Χάιδω Μπάρκουλα, *Το Πανεπιστήμιο Αθηνών και η ιστορία του (1837-1937)*, Ιστορικό Αρχείο Πανεπιστημίου Αθηνών, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2014, xxiii+387 σ.

Το βιβλίο που παρουσιάζουμε είναι μια συνθετική μελέτη της διαδρομής του Πανεπιστημίου Αθηνών από την ίδρυσή του το 1837 ως το 1937. Πρόκειται για ένα συλλογικό έργο το οποίο οφείλουμε στους πανεπιστημιακούς Κώστα Γαβρόγλου και Βαγγέλη Καραμανωλάκη και στην ερευνήτρια στο Ιστορικό Αρχείο του Πανεπιστημίου Αθηνών Χάιδω Μπάρκουλα.

Αρχίζοντας, θα ήθελα να πω δύο λόγια για την πανεπιστημιακή ιστοριογραφία. Από τη δεκαετία του 1980 έχει αυξηθεί το ενδιαφέρον για την ιστορία του Πανεπιστημίου Αθηνών, όπως δείχνει το πλήθος των δημοσιευμάτων με αντικείμενο τη μελέτη της λειτουργίας και της επιστημονικής παραγωγής του ιδρύματος, των ιδεολογικών προσανατολισμών του, του διδακτικού προσωπικού, της πανεπιστημιακής βιβλιοθήκης, των φοιτητικών κινητοποιήσεων κλπ. Ανάλογο είναι το ενδιαφέρον και για την ιστορία άλλων ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της χώρας. Το φαινόμενο αυτό οφείλεται σε διάφορους λόγους. Εδώ θα ήθελα να επισημάνω έναν μόνο: τη δημιουργία στις αρχές της δεκαετίας του 1980 και 1990 δύο σημαντικών θεσμών, του Ιστορικού Αρχείου Ελληνικής Νεολαίας και του Ιστορικού Αρχείου Πανεπιστημίου Αθηνών. Το πρώτο ήταν αυτό που άνοιξε τον δρόμο προς τη μελέτη της νεολαίας ως αυτόνομης ιστορικής κατηγορίας, ενώ παράλληλα υποκίνησε και επιχορήγησε ερευνητικά προγράμματα για την ιστορία της εκπαίδευσης στο σύνολό της. Το δεύτερο, το Ιστορικό Αρχείο του Πανεπιστημίου, στο οποίο οφείλουμε και την έκδοση του παρόντος τόμου, πρόσφερε στους ερευνητές ένα θησαυρό αρχειακού υλικού, άγνωστου ή δυσπρόσιτου ως τότε, το οποίο στάθηκε βασική πηγή για τη μελέτη της ιστορίας του ιδρύματος.

Είναι πολυεπιωμένο, αλλά καλό είναι να επαναλαμβάνεται, ότι το Πανεπιστήμιο Αθηνών ήταν κάτι περισσότερο από ένα ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα. Βασικός σκοπός του ήταν βέβαια να διαμορφώσει εκπαιδευτικούς, επιστήμονες και υπαλληλικό προσωπικό για το ελληνικό κράτος αλλά και τον έξω ελληνισμό. Παράλληλα όμως το Πανεπιστήμιο ήταν επιφορτισμένο σε όλον τον 19ο αιώνα και με άλλες λειτουργίες και καθήκοντα. Από το 1844 ως το 1864 απολαμβάνει ως συλλογικό σώμα το προνόμιο να έχει δικό του αντιπρόσωπο στη Βουλή. Καθηγητές του καταλαμβάνουν υπουργικές και άλλες δημόσιες θέσεις, συμμετέχουν σε επιτροπές λογοτεχνικών και φιλολογικών διαγωνισμών που διενεργεί το Πανεπιστήμιο, επιβάλλοντας κανονιστικά σχήματα στο πεδίο της γλώσσας και της λογοτεχνίας, πρωτοστατούν στην ίδρυση Συλλόγων. Συγχρόνως το Πανεπιστήμιο λειτουργεί ως γέφυρα μεταξύ του ελληνικού κράτους και του έξω ελληνισμού και γίνεται σύμβολο εθνικής ενότητας. Επεξεργάζεται και αποκρυσταλλώνει εθνικά αιτήματα, διαμορφώνει στερεότυπα για την ιστορική πορεία του ελληνισμού κλπ.

Ομιλία κατά την παρουσίαση του βιβλίου στο Αμφιθέατρο Αργυριάδη (κεντρικό κτίριο Πανεπιστημίου Αθηνών) στις 4 Νοεμβρίου 2015.

Οι συγγραφείς του βιβλίου, με την επιστημονική και ερευνητική εμπειρία τους και γνώση του αντικειμένου, παρουσιάζουν αναλυτικά την ιστορία του ιδρύματος στην εκατοντάχρονη πορεία του. Μεταξύ των θεμάτων που πραγματεύονται είναι η οργάνωση των σπουδών, τα γνωστικά αντικείμενα των διαφόρων Σχολών, η πανεπιστημιακή διδασκαλία, η συγκρότηση του διδακτικού προσωπικού, η σύνθεση και εξέλιξη του σώματος των φοιτητών, το οποίο από το 1890 περιλαμβάνει στους κόλπους του και τις πρώτες φοιτήτριες, οι φοιτητικές κινητοποιήσεις, η διοίκηση του ιδρύματος, τα οικονομικά του, οι κτιριακές του εγκαταστάσεις. Παράλληλα εξετάζεται η επιστημονική προσφορά του ιδρύματος και η εθνική και ιδεολογική λειτουργία του.

Μαζί με την ιστορία του Πανεπιστημίου εξετάζεται συνοπτικά η ιστορία και άλλων ομόλογων ελληνικών και βαλκανικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Με τον τρόπο αυτό προσφέρεται στον αναγνώστη μια συνολική εικόνα της ανώτερης και ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα, ενώ από την άλλη μεριά αναδεικνύεται η παραλληλία του ελληνικού με τα άλλα βαλκανικά Πανεπιστήμια που αρχίζουν να ιδρύονται από τη δεκαετία του 1860, συμβάλλοντας καθοριστικά, όπως και στην ελληνική περίπτωση, «στη συγκρότηση της κοινής ταυτότητας των κατοίκων των νέων εθνών-κρατών» (σ. 106).

Ένα κομβικής σημασίας ζήτημα που απασχολεί τους συγγραφείς του βιβλίου είναι η σχέση του Πανεπιστημίου με το κράτος: μια σχέση δύσκολη, λόγω της παρεμβατικής πολιτικής του στα πανεπιστημιακά πράγματα. Επίδικα ζητήματα είναι η αυτονομία του ιδρύματος και το ζήτημα της εκλογής των καθηγητών, που ενώ προβλεπόταν στον ιδρυτικό Κανονισμό ότι θα γινόταν από τις ίδιες τις Σχολές, παρέμεινε για πολλές δεκαετίες αποκλειστικό προνόμιο του κράτους. Επίσης, η μεταρρύθμιση του θεσμικού πλαισίου του Πανεπιστημίου, που σημαδεύεται από αλλεπάλληλες αποτυχημένες προσπάθειες και παραμένει σε εκκρεμότητα ως το 1911.

Ένα άλλο θέμα που εξετάζεται είναι η στενή σχέση του ελληνικού Πανεπιστημίου με τα δυτικοευρωπαϊκά: μια σχέση διαρκής και ουσιαστική που αποτυπώνεται σε διάφορα επίπεδα. Ο ιδρυτικός Κανονισμός του είναι στηριγμένος σε γερμανικά πρότυπα, οι καθηγητές και οι υφηγητές του σπουδάζουν σε ευρωπαϊκά (γερμανικά κυρίως) Πανεπιστήμια, συμμετέχουν σε διεθνή συνέδρια, επιδιώκουν και καλλιεργούν σταθερά τον διάλογο με την ευρωπαϊκή επιστημονική κοινότητα, ενώ προς τα ευρωπαϊκά Πανεπιστήμια (κυρίως τα γερμανικά και πάλι) κατευθύνονται οι έλληνες φοιτητές που θέλουν να συνεχίσουν τις σπουδές του.

Ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός του Πανεπιστημίου αποτυπώνεται και στην οργάνωση των σπουδών, όπου κυριαρχεί για αρκετές δεκαετίες ένα φιλελεύθερο μοντέλο, γερμανικής προέλευσης, που δίνει έμφαση στις ακαδημαϊκές ελευθερίες και στη γενική παιδεία. Η φιλοσοφία του μοντέλου αυτού ήταν ότι οι παιδαγωγικοί περιορισμοί ήταν αντίθετοι προς την ακαδημαϊκή ελευθερία που έπρεπε να απολαμβάνουν οι φοιτητές και ότι το Πανεπιστήμιο δεν απέβλεπε μόνο στην επαγγελματική τους κατάρτιση αλλά και στην ολόπλευρη καλλιέργεια της προσωπικότητάς τους. Προς τον σκοπό αυτό καθιερώνεται από την ίδρυση του Πανεπιστημίου η διδασκαλία μιας σειράς γενικών μαθημάτων (λογική, ηθική, φυ-

σικό δίκαιο, γενική ιστορία, στοιχειώδη μαθηματικά, πειραματική φυσική κ.ά.), τα οποία ήταν υποχρεωμένοι να παρακολουθούν όλοι οι φοιτητές.

Το μοντέλο αυτό υφίσταται ρωγμές στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα. Η μεγάλη αύξηση του αριθμού των φοιτητών, ιδιαίτερα των ημεδαπών, η κριτική στο Πανεπιστήμιο ως αντιπαραγωγικού θεσμού και το γενικότερο αίτημα της ανάπτυξης και του εκσυγχρονισμού της ελληνικής κοινωνίας, οδήγησαν βαθμιαία στην υιοθέτηση ενός ορθολογικότερου και πιο αυστηρού συστήματος που έδινε έμφαση στην επιστημονική και επαγγελματική κατάρτιση.

Οι τάσεις αυτές αποκρυσταλλώνονται στις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα και υλοποιούνται με σειρά νομοθετικών ρυθμίσεων. Το 1882 αναγνωρίζεται στο Πανεπιστήμιο το δικαίωμα της εκλογής των καθηγητών από τις ίδιες τις Σχολές, το 1892 επιβάλλονται υψηλά δίδακτρα, προκαλώντας την έντονη αντίδραση των φοιτητών, ο θεσμός των γενικών μαθημάτων υπολειπεται και τείνει να καταργηθεί. Η σπουδαιότερη καινοτομία όμως, που υπογραμμίζεται στο βιβλίο, ήταν η εισαγωγή και η επικράτηση από τη δεκαετία του 1880 της φροντιστηριακής και εργαστηριακής διδασκαλίας. Μια καινοτομία «καταλυτική για τη φυσιογνωμία του [Πανεπιστημίου], καθώς συνδυάστηκε με τη δημιουργία ενός πλήθους θεσμών: εργαστήρια, φροντιστήρια, μουσεία, συλλογές, νοσοκομεία κ.ά.» (σ. 127), που αναβάθμισαν την επιστημονική λειτουργία του, δίνοντας έμφαση στην πρακτική άσκηση των φοιτητών, στην εξειδίκευση και την έρευνα. Οι ανανεωτικές αυτές τάσεις και κυρίως η ανάπτυξη των φυσικών επιστημών στην Ευρώπη θα οδηγήσουν το 1904 στην αυτονόμηση του φυσικομαθηματικού τμήματος από τη Φιλοσοφική Σχολή και στη δημιουργία ανεξάρτητης Σχολής Φυσικών και Μαθηματικών Επιστημών.

Μερικά χρόνια αργότερα (1911) θα γίνει πραγματικότητα το παλαιό αίτημα της αντικατάστασης του ιδρυτικού Κανονισμού του Πανεπιστημίου. Ο νέος Κανονισμός ενσωμάτωσε και επεξέτεινε τις βασικές μεταρρυθμίσεις που είχαν γίνει ως τότε, καθιέρωσε για πρώτη φορά ετήσιες τμηματικές εξετάσεις των φοιτητών και ενίσχυσε τον ρόλο του Πανεπιστημίου στην αναπαραγωγή του διδακτικού προσωπικού του, αποδυναμώνοντας τις παρεμβάσεις της πολιτείας στις σχετικές διαδικασίες.

Οι θεσμικές αλλαγές θα συνεχιστούν και στα επόμενα χρόνια με την αναδιοργάνωση των Σχολών και την καθιέρωση το 1922 εισιτήριων εξετάσεων για την εγγραφή στο Πανεπιστήμιο. Την ίδια εποχή ιδρύονται νέες ανώτερες και ανώτατες Σχολές (Ανωτέρα Γεωπονική Σχολή, Ανωτάτη Σχολή Εμπορικών

Επιστημών), καθώς και ένα δεύτερο Πανεπιστήμιο στη Θεσσαλονίκη (1926) που διέυρνε τον χάρτη της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Στο εξής το «παιλαιγενές» Εθνικό Πανεπιστήμιο παύει να είναι το μοναδικό της χώρας.

Αν το Πανεπιστήμιο σε επιστημονικό επίπεδο αποτελεί φορέα και εκφραστή καινοτόμων ευρωπαϊκών αντιλήψεων, στο ιδεολογικό πεδίο χαρακτηρίζεται από μια προϋούσα συντηρητικοποίηση, που θα το φέρει στις αρχές του 20ού αιώνα σε σύγκρουση με τα προοδευτικά ρεύματα της εποχής. Οι φοιτητές και μέρος του διδακτικού προσωπικού κατεβαίνουν μαζικά στους δρόμους το 1901 και το 1903 για να διαδηλώσουν την αντίθεσή τους στη μετάφραση του Ευαγγελίου και της Ορέστειας. Στα επόμενα χρόνια το Πανεπιστήμιο βρίσκεται σε θέση «άμυνας» απέναντι στα «καινά δαιμόνια» που εισβάλλουν στην ελληνική κοινωνία: τον δημοτικισμό και την αριστερή, κομμουνιστική ιδεολογία, που ριζοσπαστικοποιεί από τη δεκαετία του 1920 «ένα μικρό αλλά διακριτό τμήμα του φοιτητικού σώματος» (σ. 247). Εμμένοντας στις παραδοσιακές «εθνικές» αξίες, το Πανεπιστήμιο γίνεται «προπύργιο της καθαρεύουσας», αντιτίθεται στις βενιζελικές μεταρρυθμίσεις και συμμετέχει στην καταπολέμηση των «ανατρεπτικών» κοινωνικών ιδεών.

Αυτά είναι, πολύ συνοπτικά, τα κυριότερα θέματα του βιβλίου. Οι συγγραφείς του, αξιοποιώντας την πανεπιστημιακή βιβλιογραφία και το πλούσιο τεκμηριωτικό υλικό που προσφέρει το Ιστορικό Αρχείο του Πανεπιστημίου, μας δίνουν μια συνεκτική εικόνα της πορείας του ιδρύματος στη διάρκεια μιας πυκνής σε πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις εκατονταετίας. Από τα επιμέρους κεφάλαια του βιβλίου αναδεικνύεται αφενός το εκπαιδευτικό και επιστημονικό έργο του Πανεπιστημίου και αφετέρου η κοινωνική και εθνική του εμβέλεια με τις συνέχειες, τις ρήξεις αλλά και τις αντιφάσεις που σημαδεύουν τη διαδρομή του. Και όλα αυτά σε συνάρτηση πάντα με τους παράγοντες που επηρεάζουν ή διαμορφώνουν τη φυσιογνωμία του: τις πολιτικές συγκυρίες, τις σχέσεις του με το υπουργείο Παιδείας και γενικότερα με την πολιτική εξουσία, τις αντίρροπες τάσεις που επικρατούν συχνά στο εσωτερικό της πανεπιστημιακής κοινότητας, το ευρωπαϊκό επιστημονικό περιβάλλον.

Το βιβλίο είναι εμπλουτισμένο με χρονολόγια, πίνακες και διαγράμματα σχετικά με τη συγκρότηση του φοιτητικού σώματος, καθώς και με δύο εκτενή παραρτήματα: το πρώτο παρακολουθεί την εξέλιξη και λειτουργία των παραρτημάτων και προσαρτημάτων του Πανεπιστημίου από την ίδρυσή του ως το 1937, ενώ το δεύτερο είναι ένας ονομαστικός κατάλογος των καθηγητών και υφηγητών κάθε Σχολής που δίδαξαν στο Πανεπιστήμιο κατά την περίοδο αυτή. Ιδιαίτερα χρήσιμος είναι ο δεύτερος κατάλογος, καθώς διασώζει τα ονόματα και τα διδακτικά αντικείμενα του πολυπληθούς σώματος των υφηγητών, τους οποίους δεν γνωρίζουμε όσο θα έπρεπε, παρότι καλύπτουν σε μεγάλο βαθμό τις διδακτικές και επιστημονικές ανάγκες των Σχολών και εμπλουτίζουν με νέα αντικείμενα τα προγράμματα μαθημάτων.

Σημειώνω ακόμη ότι το βιβλίο πλαισιώνεται από ένα πλούσιο φωτογραφικό υλικό που προσφέρει στον αναγνώστη μια οπτική επαφή με το Πανεπιστήμιο: με τις κτιριακές του εγκαταστάσεις, τους καθηγητές και τους φοιτητές –μαζί με κάποιες φοιτήτριες από τις αρχές του 20ού αιώνα– μέσα στα αμφι-

θέατρα, στα εργαστήρια, στην πανεπιστημιακή λέσχη ή σε βιβλιάρια σπουδών. Σοβαροί μπροστά στον φακό, οι φοιτητές δείχνουν σήμερα με την εμφάνισή τους πολύ μεγαλύτεροι από την ηλικία τους.

Η μελέτη της ιστορίας ενός πανεπιστημιακού θεσμού, και στην περίπτωση μας του Πανεπιστημίου Αθηνών, δεν είναι ένα εύκολο εγχείρημα, όπως επισημαίνουν και οι συγγραφείς του βιβλίου. Κι αυτό όχι μόνο λόγω της πολύπλευρης λειτουργίας του αλλά και γιατί δεν έχουν ερευνηθεί συστηματικά αρκετά θέματα της εσωτερικής ιστορίας του, όπως τα οικονομικά του, ενώ λείπουν ακόμη συγκριτικές μελέτες του ελληνικού με τα άλλα ευρωπαϊκά Πανεπιστήμια. Ανεξάρτητα όμως από τα ζητήματα αυτά, το βιβλίο, προϊόν συλλογικής εργασίας και ενός γόνιμου προβληματισμού, αποτελεί μια σημαντική συνεισφορά στην ελληνική πανεπιστημιακή ιστοριογραφία.

ΚΩΣΤΑΣ ΛΑΠΠΑΣ

Θανάσης Μποχώτης, *Ελέγχοντας τον τόπο του παρελθόντος: η γεωμυθολογική σχέση εξουσίας στις ανασκαφές της Ολυμπίας (1869-1882)*, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2015, 416 σ.

Το βιβλίο του Θανάση Μποχώτη, που αποτελεί το τρίτο βιβλίο της σειράς *Αρχαιολογία και Πολιτική* των Πανεπιστημιακών Εκδόσεων Κρήτης, αναλύει το ιστορικό, πολιτικό και διπλωματικό υπόβαθρο των διαπραγματεύσεων που διαμόρφωσαν τους όρους για την χορήγηση άδειας αρχαιολογικής ανασκαφής στην Ολυμπία, μια από τις πρώτες ανασκαφές μεγάλης κλίμακας, που έλαβε τότε χώρα από το 1875 έως το 1881 από το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο της Αθήνας. Μέσα από τη συστηματική, διεξοδική και εξαιρετικά διαφωτιστική ανάλυσή του, ο Μποχώτης ξεδιπλώνει μπροστά στα μάτια μας τους τρόπους με τους οποίους πολιτικοί, αρχαιολόγοι, αρχαία μνημεία, ιδέες και αφηγήσεις για αυτά, εμπλέκονται και διαπλέκονται σε ένα δίκτυο σύνθετων σχέσεων. Πρόκειται για σχέσεις που εν τέλει συγκροτούν έναν αγώνα για την άσκηση ελέγχου του παρελθόντος, και μαζί και του παρόντος, ενώ παράλληλα αποκαλύπτουν ένα πεδίο επίδειξης και διαπραγμάτευσης εθνικού γοήτρου και κύρους τόσο εθνών-κρατών, όσο και σε ατομικό επίπεδο πολιτικών, αρχαιολόγων κλπ.

Ο αγώνας αυτός που περιγράφει ο Μποχώτης εντάσσεται σε μια ιστορία που ξεκινά αιώνες πριν, όταν Δυτικοευρωπαίοι έμποροι, αριστοκράτες και περιηγητές εξερευνούσαν ιστορικούς τόπους της Ανατολικής Μεσογείου και συνέλεξαν αρχαιότητες με τις οποίες επιθυμούσαν να κοσμήσουν τις αυλές και τα σαλόνια τους. Όταν η Οθωμανική Αυτοκρατορία άρχισε να παρουσιάζει τα πρώτα σημάδια κατάρρευσης, εντατικοποιήθηκε και ο ανταγωνισμός ανάμεσα στις μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις της εποχής με στόχο την ισχυροποίηση της επιρροής και του ελέγχου στα εδάφη της. Και καθώς ο ανταγωνισμός εντεινόταν ανάμεσα στις δυνάμεις αυτές, η συλλογή αρχαιοτήτων στο χώρο της Μεσογείου ενεπλάκη στη μάχη για την ανύψωση αυτοκρατορικού γοήτρου. Σφαίρες αρχαιολογικής επιρροής καθιερώθηκαν και συνδέθηκαν με τον αντα-